

Nemzetközi Jogi és Európa-jogi Tanszék

NEMZETKÖZI JOG II.

Az erő alkalmazása, az erőszak tilalma a nemzetközi jogban

Dr. Hárs András

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

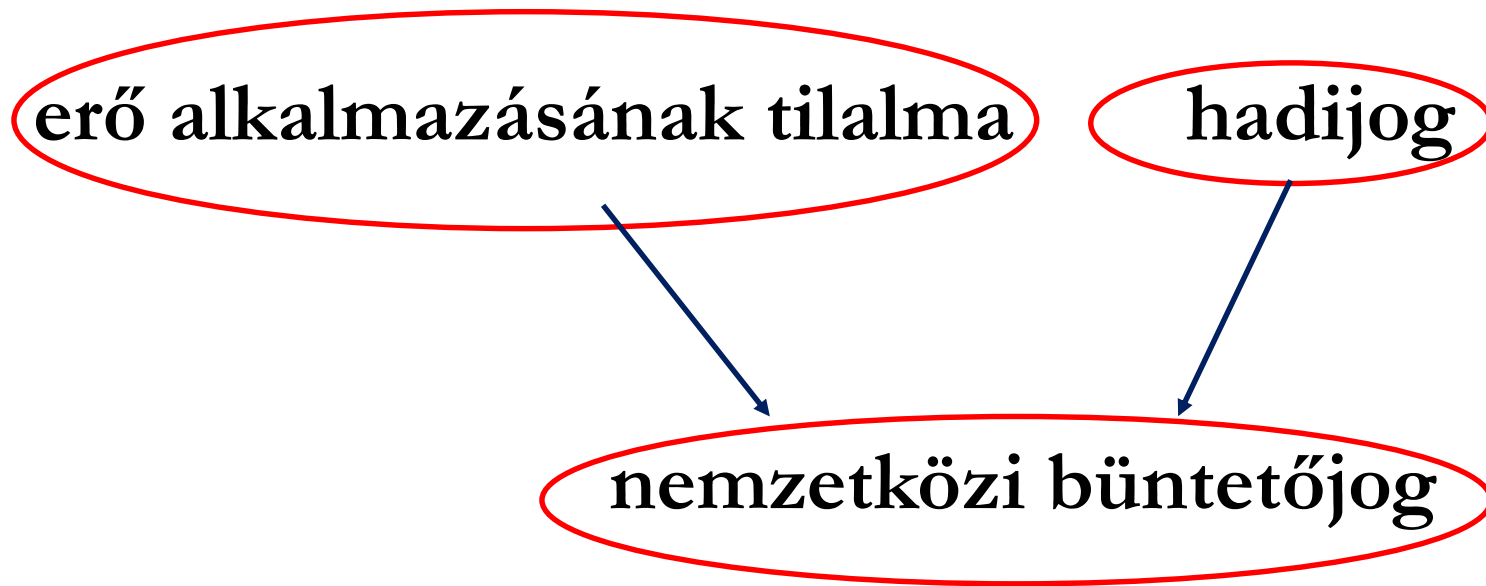
Tartalomjegyzék

- I. Az erőszak alkalmazásának korlátozása, majd tilalma
- II. Az erőszak tilalmának hatályos szabályozása
- III. Önvédelem
- IV. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa
- V. Az ENSZ békefenntartó missziói
- VI. A kollektív biztonság rendszere
- VII. NATO
- VIII. Fogalomtár
- IX. Önellenőrző kérdések
- X. Ajánlott irodalom

Átolvasáshoz szükséges idő: 90 perc
Elsajátításhoz szükséges idő: min. 3 óra

I. Az erőszak alkalmazásának korlátozása, majd tilalma

Összefüggések

Az erőszak alkalmazásának korlátozása, majd tilalma

- kezdetben: az uralkodó nem állt korlátozás alatt háborúindítás terén
- becsületbeli ügyek, szent háborúk, hódítások, zsákmányszerző célú hadjáratok
- XV. Lajos: **ultima ratio regum** – a királyok végső érve

Ultima ratio regum

Az erőszak alkalmazásának korlátozása, majd tilalma

Mérföldkövek:

- **1907: Drago-Porter Egyezmény** – pénztartozások behajtására nem vehető igénybe erőszak
- **1919: Nemzetek Szövetségének Egyezségokmánya** - támadó háború korlátozása
- **1925: Locarnoi Szerződések** - kölcsönös biztosítás: Németország, Franciaország és Belgium egymás ellen nem alkalmaz háborút (angol-olasz garancia)
- **1928: Kellogg-Briand Paktum** - a részt vevő felek lemondanak egymás között az erőszak alkalmazásáról
- **1945: ENSZ Alapokmány** – általános erőszaktilalom

II. Az erőszak tilalmának hatályos szabályozása

Erőszak tilalma

ENSZ Ao. 2.§ (4) bek.

- „A Szervezet összes tagjainak nemzetközi érintkezéseik során más Állam területi épsége, vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon nyilvánuló **erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodniok kell.**”

Az ENSZ Alapokmány által alkalmazott különböző fogalmak

- béke veszélyeztetése (39. cikk)
 - erőszakkal való fenyegetés (2. cikk 4. bek.)
 - erőszak alkalmazása (2. cikk 4. bek.)
 - béke megszegése (39. cikk)
 - agresszió (39. cikk)
 - fegyveres támadás (51. cikk)
-
- Önvédelmi jog alkalmazására kizárólag fegyveres támadás esetén van lehetőség!

Agresszió

ENSZ Közgyűlés 3374/1974 határozata

- invázió,
- támadás
- katonai megszállás
- annexió
- bombázás
- kikötő fegyveres blokádjá
- fegyveres erők megtámadása
- az állam területén tartózkodó idegen fegyveres erők szerződésellenes használata
- terület átengedése agresszió végrehajtására
- fegyveres bandák, irreguláris alakulatok, zsoldosok küldése

Egyéb feltételek teljesülése esetén bármely felsorolt magatartás agressziónak minősülhet.

III. Önvédelem

Önvédelem

- **Caroline ügy – Webster-formula 1837-1842:
USA v. UK**
- **önvédelem definíciója:**
**„Az önvédelem olyan azonnali, mindent
elsőprő szükségszerűség, amely nem hagy
lehetőséget más eszközök igénybevételére, és
nem hagy időt a megfontolásra.”**

Önvédelem

ENSZ AO. 51. cikk - önvédelem

„A jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem érinti az Egyesült Nemzetek valamelyik tagja ellen irányuló **fegyveres támadás** esetében az **egyéni vagy kollektív önvédelem** természetes jogát **mindaddig, amíg a Biztonsági Tanács** a nemzetközi béke és a biztonság fenntartására **szükséges rendszabályokat meg nem tette**. A **tagok** az önvédelem e jogának gyakorlása során **foganatosított rendszabályaikat** azonnal a **Biztonsági Tanács** tudomására tartoznak hozni és ezek a rendszabályok semmiképpen sem érintik a Biztonsági Tanácsnak a jelen Alapokmány értelmében fennálló hatáskörét és kötelességét abban a tekintetben, hogy a nemzetközi béke és biztonság fenntartása vagy helyreállítása végett az általa szükségesnek tartott intézkedéseket bármikor megtegye.”

Önvédelem

- egyéni vagy kollektív módon gyakorolható
- addig tart, amíg a BT hatékony intézkedést nem hoz
- bejelentési kötelezettség a BT-nek
- feltételek:
 - időbeliség – megelőző önvédelem?
 - arányosság – kumulatív mérce
 - szükségszerűség – ha nincs más reális mód

Önvédelem

- Feltételek:
 - előfeltétel: fegyveres támadás
- **1.) arányosság**
 - nem haladhatja meg az eredeti fegyveres támadás mértékét
- **2.) szükségesség**
 - célja a fegyveres támadás elhárítása
 - nem lehet büntető jellegű, nem alkalmazható fegyveres represszáliaként
- **3.) időbeliség (időszerűség)**
 - Mikor? a fegyveres támadás előtt, alatt, után?

Önvédelem – időbeliség (időszerűség)

közvetlenül a támadás után

Mennyivel utána?

1982: Falkland szigeteki háború

- április 2.: argentin csapatok elfoglalják a szigeteket
- május 1.: brit bombázók megkezdik a légi műveleteket az argentin állások ellen
- május 29.: brit szárazföldi egységek szállnak partra, majd 3 hetes küzdelemben visszaszerzik a szigeteket (június)

Falkland-háború / Falkland-szigetekért vívott háború

Önvédelem – időbeliség (időszerűség)

- a támadás bekövetkezte előtt
- **megelőző** önvédelmi helyzet
 - **preventív** önvédelem – egy általános fenyegetéssel szemben - Bush doktrína
 - **preemptív** önvédelem – egy küszöbön álló, közvetlen fenyegetéssel szemben -Caroline ügy
- a támadás bekövetkezésével egyidőben:
„interceptive self-defence”

A preemptív önvédelem alkalmazásának feltételei

- 1) egy államot egy másik állam ténylegesen fenyeget
- 2) e fenyegetés küszöbönálló, azonnali
- 3) más eszközökkel nem elhárítható
- 4) az önvédelemként alkalmazott erőszak arányos a fenyegetéssel

IV. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa

Biztonsági Tanács

- **15 tag**
 - ebből **5 állandó (USA, Egyesült Királyság, Franciaország, Orosz Föderáció, Kínai Népköztársaság)** – „vétó jog”
 - és 10 nem állandó
- nem állandó tagok földrajzi felosztása
 - Ázsia és Afrika: 5 tag (2-3 tag váltva)
 - Kelet-Európa: 1 tag
 - Nyugat-Európa és mások: 2 tag
 - Latin-Amerika és a karibi térség: 2 tag
- Mo. BT tagsága: 1968-1969, 1992-1993

Biztonsági Tanács - A nem állandó tagok földrajzi eloszlása

Szavazás a Biztonsági Tanácsban

- 1 tag – 1 szavazat elve + specialitás
- **Eljárási kérdések:** bármely 9 tag szavazata
- **Érdemi kérdésben:** 9 szavazat, de az 5 állandó nem szavazhat nemmel (vétó?)
- Mi minősül érdemi kérdésnek?
 - ennek eldöntése érdemi kérdés – **kettős vétó**
- **Rejtett/indirekt vétó**
 - az állandó tag nem kíván élni vétójogával, de nem is kívánja, hogy a határozat elfogadásra kerüljön, ezért rábír elegendő számú nem állandó tagot, hogy nemmel szavazzanak, így nem gyűlik össze a határozat elfogadásához szükséges 9 igen szavazat
- **Tartózkodás, távolmaradás**
 - elvileg az 5 állandó tag egybevágó szavazatát írja elő az Alapokmány, de ez szokásjogi úton megváltozott

A BT hatáskörei

- **VI. fejezet** szerinti hatáskörök – minden olyan **helyzetet** vagy **viszályt** megvizsgálhat, amely a nemzetek közt konfliktushoz vezethet, az összes érintett fél kérésére **ajánlást** hozhat
- **VII. fejezet** (béke megszegése, veszélyeztetése, támadó cselekmények)
 - **minősíti** a helyzetet: megállapítja a béke megszegését vagy veszélyeztetését
 - **felhívja a feleket**, hogy ne súlyosítsák a helyzetet és üljenek tárgyalóasztalhoz
 - **nem fegyveres szankciókat** alkalmazhat: embargó, tagság felfüggesztése
 - **fegyveres szankciókat** alkalmazhat, illetve azokat a tagállamokra bízhatja – felhatalmazás ultima ratio jelleggel

A Biztonsági Tanács határozatai

	VI. Fejezet	VII. Fejezet
Mikor alkalmazható?	A viszály elhúzódása a békét veszélyeztetné	- Béke veszélyeztetése - Béke megszegése - Támadó cselekmény
Mit jelent?	Kísérlet a helyzet békés rendezésére	Fegyveres vagy nem fegyveres kényszerintézkedés
A határozat jellege	Ajánlás – nem kötelező	Ajánlás vagy kötelező döntés
Szavazás	Az érdekelt állam nem szavazhat	Az érdekelt állam is szavazhat

V. Az ENSZ békefenntartó missziói

Békefenntartás

- szükség szülte megoldás
- **szokásjogi úton alakult ki**
 - nem szerepel az Alapokmányban
- **Dag Hammarskjöld: „hat és feles” tevékenység**
 - emlékérem
- **Nem kényszerintézkedés!!!**
- **alapelvek:**
 - semlegesség, pártatlanság
 - beleegyezés
 - önvédelmi célú fegyverhasználat

Békefenntartás

- **főparancsnok** elvben a **Főtitkár**
 - gyakorlat: maga helyett **parancsnokot** vagy **különmegbízottat** nevez ki
- a Titkárság bonyolítja le – külön alosztályok szakosodtak rá (DPKO, DFS)
- jelenleg: 14 misszió
 - főleg: Afrika, Közel-Kelet
 - régóta működő missziók: Ciprus, India-Pakisztán, Izrael-Palesztina
- hozzájárulások mértéke eltérő
- 1988: Nobel-békedíj

Békefenntartás

- **Első generáció (1948-1990)**
 - megfigyelői feladatok
 - pontos, szűk mandátum
 - kis létszámú misszió
 - fegyverhasználat csak önvédelmi jelleggel
 - pl.: Ciprus, Közel-Kelet, India-Pakisztán

Első generáció (1948-1990)

Békefenntartás

- **Második generáció (1990-2000)**
 - hidegháború utáni lehetőségek
 - polgárháborús helyzetek
 - összetettebb mandátumok: több feladat, elégtelen eszközök
 - **1992: Boutros Boutros Ghali – Békeprogram:**
preventív diplomácia, béketeremtés,
békekikényszerítés, békefenntartás, békeépítés
 - pl.: Szomália, Bosznia, Ruanda

Második generáció (1990-2000)

Békefenntartás

- **Harmadik generáció (2000-)**
 - **2000: Brahimi-jelentés:** első átfogó értékelés - fejlesztési szempontok:
 - világos, reális és megvalósítható mandátum
 - valós támogatás a BT-től és a tagállamoktól
 - megelőzés és konfliktushoz való visszatérés megakadályozása
 - megfelelő pénzügyi, informatikai, katonai háttér
 - precízebb koordináció az ENSZ-en belül és kívül felelősségvállalás a misszió során elkövetett cselekményekért
 - visszatérés az alapelvekhez
 - **DE:** immár **VII. fejezetre** hivatkozva hozza létre a BT
 - összetett feladatkör: a békeépítés kap hangsúlyt
 - pl.: Haiti, Elefántcsontpart, Libéria

Békefenntartás

- **Harmadik generáció (2000-)**
 - „robosztus békemissziók”
 - széles mandátum
 - komplex feladatkör
 - fegyveres erőszak alkalmazása: a polgári lakosság és a mandátum védelmében
 - együttműködés a regionális szervezetekkel: EU, AU
 - új típusú problémák – felelősség, kiválasztás, legitimáció
 - pl.: Szudán-Dél-Szudán-Darfur, Kongói Demokratikus Köztársaság, Közép-Afrikai Közt.
 - 2015 szeptember: Peacekeeping Summit

Harmadik generáció (2000-)

VI. A kollektív biztonság rendszere

Kollektív biztonság - Előzmények

- **Ókor**
 - Déloszi Szövetség – Peloponnészoszi Szövetség
- **Középkor**
 - keresztes hadjáratok
 - európai szövetségi rendszerek
- **Újkor**
 - harmincéves háború (1618-1648)
 - Szent Liga (1684)
 - Szent Szövetség (1815)
- **Modern kor**
 - I. vh.: antant – központi hatalmak
 - II. vh.: szövetségesek – tengelyhatalmak
 - hidegháború: NATO – Varsói Szerződés

A kollektív biztonság rendszere

- **lényege:** az államok azon felismerése, hogy biztonságuk érdekében össze kell fogniuk valamint, hogy a határokon átívelő problémák és ellenfelek jelentette kihívásokra megfelelő választ tudjanak adni

A nemzetközi béke és biztonság ellen irányuló fenyegetések

Jelentősen eltérő problémák – egy irányba tartó hatások:

- **gazdasági, szociális, környezeti kihívások**
 - éhínség, vízhiány, túlnépesedés, járványok
- **államok közötti és államon belüli konfliktusok**
 - 2008: Grúzia, 2013-: Szíria, 2014-: Ukrajna
- **hagyományos és tömegpusztító fegyverek**
 - atomfegyverek – IAEA, CTBTO – l.d.: nki szervezetek
 - tiltott fegyverek – l.d.: háború joga
- **terrorizmus**
 - BT határozatok – fekete listák, célzott szankciók
 - átfogó egyezmény hiánya, részleges megállapodások pl.: pénzmosás
 - Al-Kaida, Iszlám Állam

A kollektív biztonság rendszere

- **elhatárolás:** kollektív biztonság – kétoldalú segítségnyújtás vagy biztosítás (pl.: USA - Tajvan, USA - Dél-Korea, USA – Fülöp- Szigetek)
- elsődleges letéteményes: **ENSZ BT**
- másodlagosan: **regionális védelmi szerződések**
pl.: NATO
- erőszak alkalmazása – **erőszak-monopólium**
- **kivételek:**
 - ENSZ AO. 51.§: egyéni és kollektív önvédelem joga
 - **BT felhatalmazása, ill. VII. fejezet** alapján történő intézkedések

A kollektív biztonság rendszere

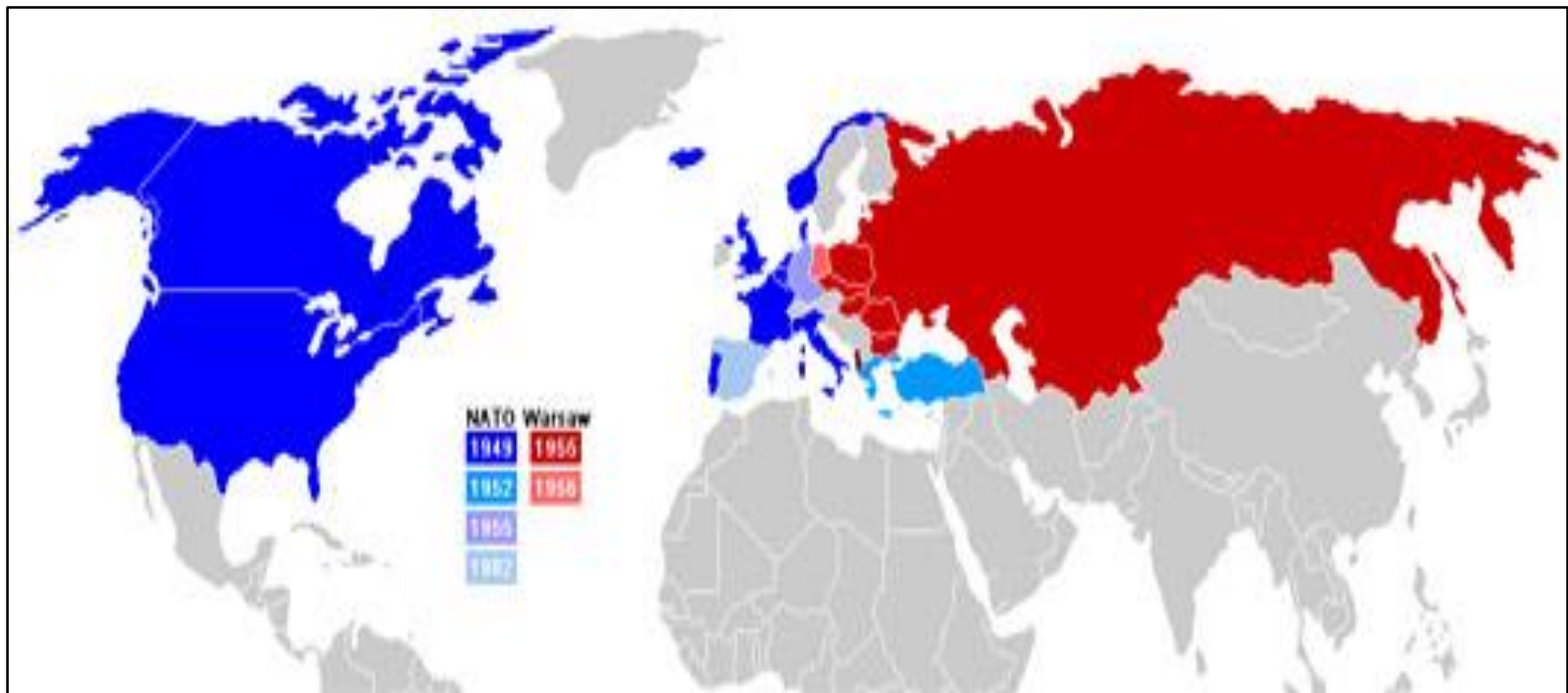
- kapcsolat az elsődleges és a másodlagos rendszer között:
 - ENSZ Alapokmánnyal és a **BT kötelező határozatával nem lehet ellentétesen cselekedni**
 - a másodlagos szervezetek **felkérésre járhatnak el**
 - DE: **nem bővíthetik, pótolhatják vagy tolhatják ki időben a BT határozatát**
 - pl.: 1995: Bosznia, 2011: Líbia

A kollektív biztonság rendszere

- együttműködési formák az ENSZ és a regionális szervezetek között
 - **konzultáció** – formális vagy informális megbeszélések
 - **diplomáciai támogatás** – közvetítés tárgyalásos úton egy konfliktusban
 - **hadműveleti támogatás** – oktatás-képzés terén történő támogatás
 - **együttes telepítés** – támogató funkció
 - **közös műveletek** – terhek közös viselése, egységek közös irányítása

VII. NATO

NATO

NATO

- létrejött: **1949 – Washington**
- jelenleg **29 tag (Mo.: 1999 óta)**
- **székhelye:**
 - polgári: **Brüsszel**
 - katonai: **Mons** (Belgium), **Norfolk** (Virginia, USA)
- főtitkár: **Jens Stoltenberg**
- **célja:** „... egy olyan szövetség létrehozása, amely képes arra, hogy megőrizze a szabadságot, népeiknek a demokráciát, az egyéni szabadság és a jog uralma elvein alapuló közös örökségét és civilizációját” – NATO preambulum

NATO

- **feladatai:**

- tagjai tartózkodnak az erőszak alkalmazásától és az erőszakkal való fenyegetéstől
- előmozdítják a nemzetközi biztonságot és stabilitást, a viták békés rendezését és a demokratikus intézményeket
- a felek kifejlesztik és fenntartják egyéni és kollektív védelmi képességeiket

NATO

- **5. §: közös védelmi erőfeszítés:** ha egy tagot támadás ér, a többiek azt úgy tekintik, mintha saját magukat érte volna a támadás – ENSZ AO. 51.§-ra hivatkozva megtesznek minden olyan lépést, amelyet a béke és biztonság helyreállítása érdekében szükségesnek tartanak
 - **nem jelent sem automatikus, sem feltétlenül katonai választ !!!**

NATO

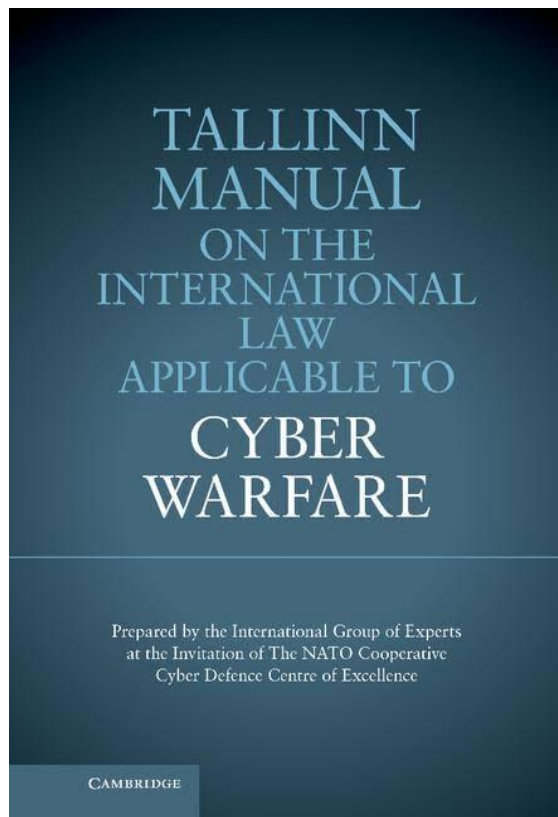
- **Legfőbb szerv: Észak-atlanti Tanács** – politikai döntéshozó szerv
 - évente legalább egyszer, de szükség esetén többször is üléseshet
 - a tagállamok állandó képviselői ülnek össze, de magasabb szintű egyeztetés is lehetséges: külügyminiszterek, honvédelmi miniszterek szintjén
 - ülésein a Főtitkár elnököl
 - döntéshozatal: egyhangúlag
- **Partnerség a Békéért (PfP):**
 - kétoldalú katonai együttműködés (pl. közös kiképzés, hadgyakorlatok, stb.)
 - sokszor a bővítés előzménye

NATO

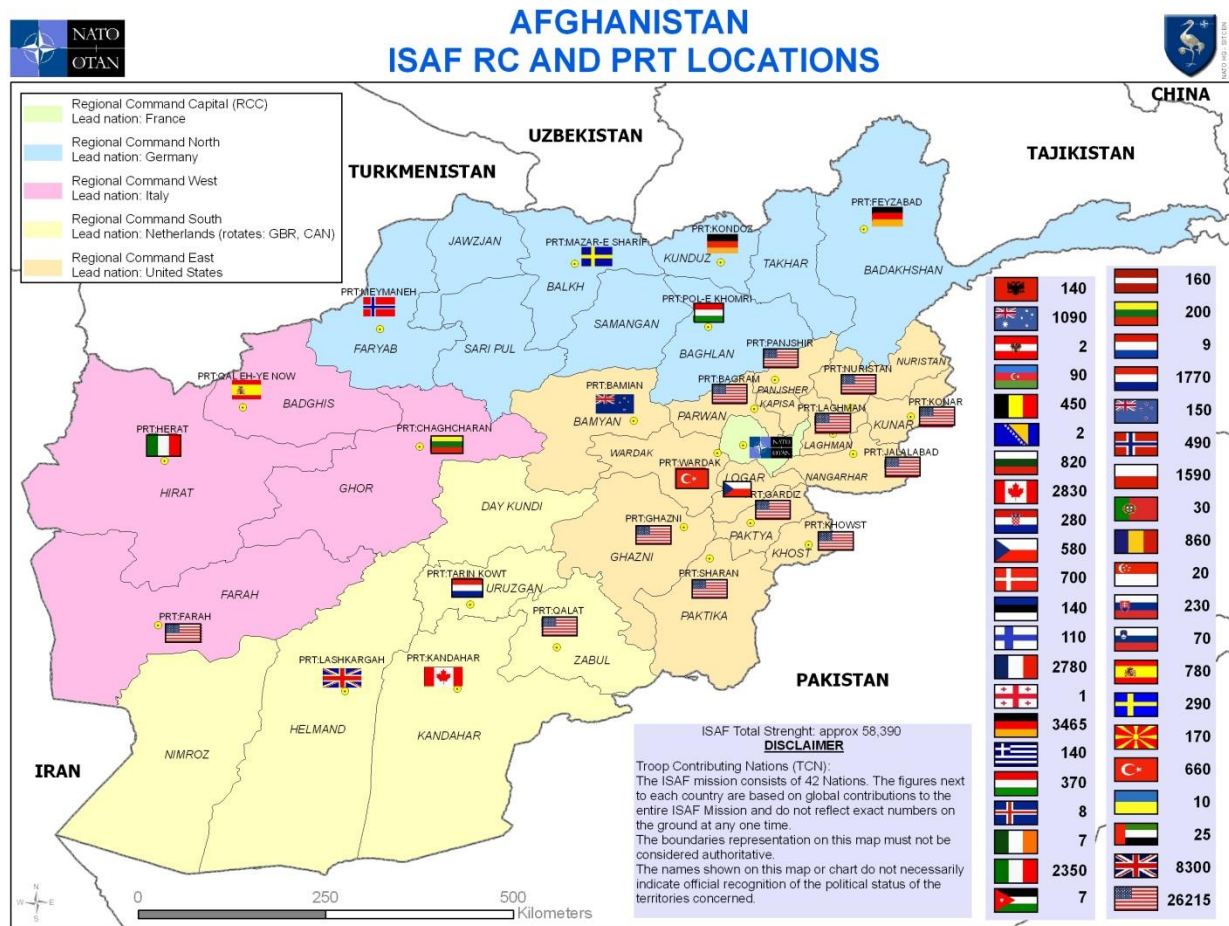
- feladatok újraértékelése a hidegháború végével:
 - válságkezelés – segítségnyújtás
katasztrófahelyzetekben
 - kibervédelem
 - terrorizmus visszaszorítására tett erőfeszítések–
együttműködés az ENSZ-szel
 - kollektív védelmi klauzula alkalmazása 2001.09.11.
után
 - kalózkodás elleni fellépés

NATO – kibervédelem

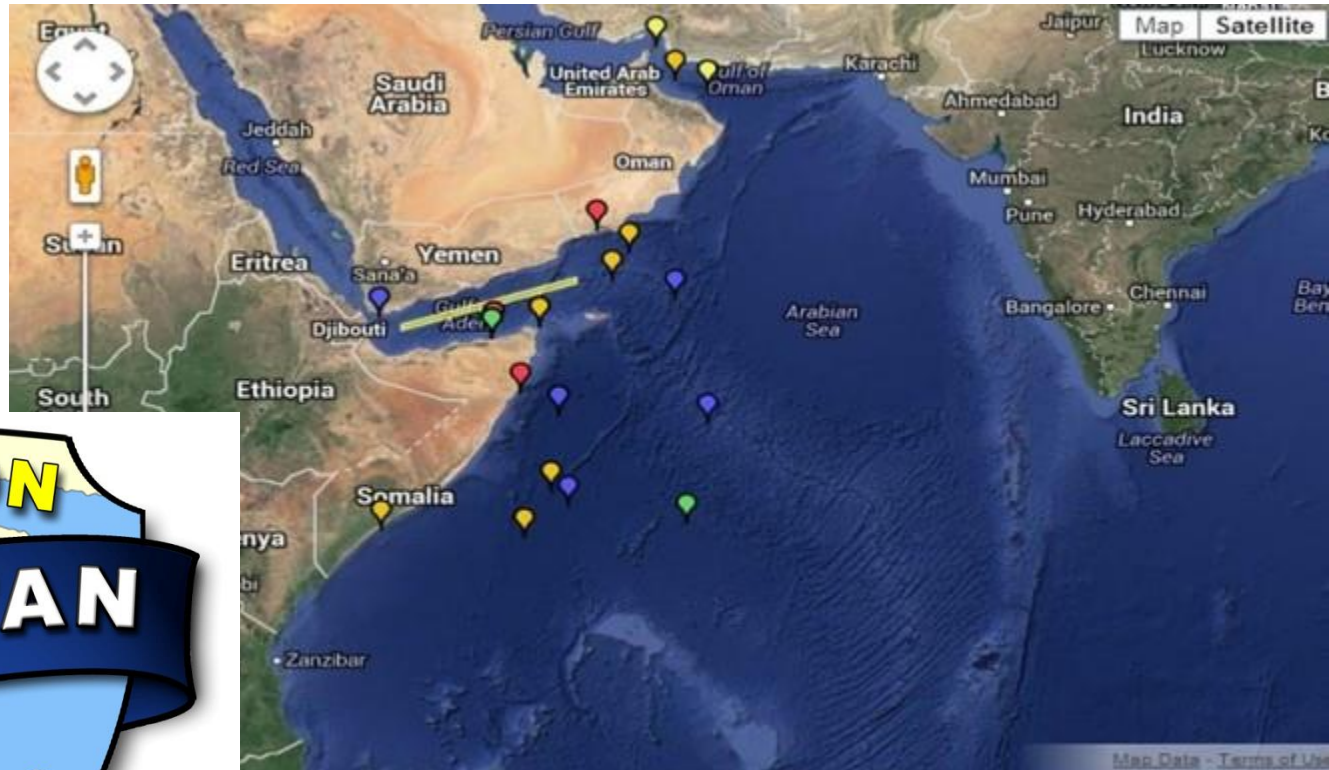
- 2007: Észtországot ért kibertámadás
- 2013: Tallinni Kézikönyv / Tallinn Manual

NATO – a közös védelmi erőfeszítés a gyakorlatban

NATO – kalózkodás visszaszorítása

VIII. Fogalomtár

Fogalomtár

- ***ius ad bellum***: a háborúindítás joga, amely azt taglalja, hogy ki és milyen feltételek mellett alkalmazhat erőszakot a nemzetközi jogban.
- ***ius in bello***: a háborúban, fegyveres konfliktusban alkalmazandó szabályok összessége.
- ***ultima ratio regum***: a királyok végső érve; az uralkodó szabadon, bármely cél elérésére indított háború szinonimája.
- **erőszak tilalma**: „A Szervezet összes tagjainak nemzetközi érintkezéseik során más Állam területi épsége, vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon nyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodniuk kell.” (ENSZ Ao. 2. § 4. bek.)

Fogalomtár

- **önvédelem:** valamely állam ellen indított fegyveres támadásra adott időszerű, arányos és szükségszerű, egyéni vagy kollektív válaszlépés.
- **Webster-formula:** az önvédelem olyan azonnali, mindent elsöprő szükségszerűség, amely nem hagy lehetőséget más eszközök igénybevételére, és nem hagy időt a megfontolásra.
- **preventív önvédelem:** egy általános fenyegetéssel szembeni válaszlépés.
- **preemptív önvédelem:** egy küszöbön álló, tényleges, közvetlen fenyegetéssel szembeni válaszlépés.

Fogalomtár

- **kettős vétó:** annak eldöntése az ENSZ Biztonsági Tanácsában, hogy egy kérdés érdemi vagy eljárási jellegű, érdemi kérdésnek minősül.
- **indirekt vétó:** az ENSZ Biztonsági Tanács egy állandó tagja nem kíván élni vétójogával, de nem is kívánja, hogy a határozat elfogadásra kerüljön, ezért rábír elegendő számú nem állandó tagot, hogy nemmel szavazzanak, így nem gyűlik össze a határozat elfogadásához szükséges 9 igen szavazat.
- **robosztus békemisszió:** az új típusú békefenntartó missziók elnevezése, amelyek széles mandátummal, komplex feladatkörrel, jelentős emberállománnyal, huzamosabb időre jönnek létre és fegyveres erőt nem csupán önvédelmi célra, hanem a polgári lakosság és a mandátum védelmében is alkalmazhatnak.

Fogalomtár

- **kollektív biztonság:** az államok azon felismerése, hogy biztonságuk érdekében össze kell fogniuk valamint, hogy a határokon átívelő problémák és ellenfelek jelentette kihívásokra megfelelő választ tudjanak adni, ezáltal létrehozni egy globális rendszert abból a célból, hogy a tagokat érintő kihívásokra közös, adekvát válaszokat adjon.
- **közös védelmi erőfeszítés elve:** ha egy tagot támadás ér, a többiek azt úgy tekintik, mintha saját magukat érte volna a támadás – ENSZ AO. 51.§-ra hivatkozva megtesznek minden olyan lépést, amelyet a béke és biztonság helyreállítása érdekében szükségesnek tartanak. (Washingtoni Szerződés 5. §)

IX. Önellenőrző kérdések

Önellenőrző kérdések

- 1) Hogyan kapcsolható egymáshoz az erőszak tilalma és a békés vitarendezés követelménye?
- 2) Mi a különbség *ius ad bellum* és *ius in bello* között?
- 3) Ismertesse az erőszak tilalma kialakulásának lépéseit!
- 4) Hogyan jelenik meg az erőszak tilalma az ENSZ Alapokmányában?
- 5) Mi a különbség agresszió és fegyveres támadás között?
- 6) Soroljon fel hatot az agresszió tényállásai közül!
- 7) Hogyan kapcsolódik az erőszak tilalma a kollektív biztonság rendszeréhez?
- 8) Milyen szerepe van az ENSZ Biztonsági Tanácsának az önvédelem kapcsán?
- 9) Melyek az önvédelemre való hivatkozás feltételei?
- 10) Mi a különbség preventív és preemptív önvédelem között?

Önellenőrző kérdések

- 11) Mit tartalmaz a Webster-formula? Mi a jelentősége napjainkban?
- 12) Melyek a preemptív önvédelem alkalmazásának feltételei?
- 13) Mely államok a Biztonsági Tanács állandó tagjai?
- 14) Mit értünk kettős vétó alatt?
- 15) Mi a különbség a Biztonsági Tanács ENSZ Alapokmány VI. és VII. fejezete szerint elfogadott határozatai között?
- 16) Melyek az ENSZ békefenntartó misszióinak alapelvei?
- 17) Jellemezze a békefenntartás 3. (jelenlegi) generációját!
- 18) Mikor és milyen céllal jött létre a NATO?
- 19) Mit értünk közös védelmi erőfeszítés elve alatt?
- 20) Mi a kollektív biztonság lényege és milyen szinteken valósulhat meg?

X. Ajánlott irodalom

Ajánlott irodalom

- Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László: Nemzetközi Jog, Complex, Budapest, 2014, 581-582, 585-598 717-788.
- Kovács Péter: Nemzetközi Közjog, Osiris, Budapest, 2011. 93-110, 311-324.
- Kardos Gábor – Lattmann Tamás (szerk.): Nemzetközi Jog, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010, 267-330.
- Malcolm N. Shaw: Nemzetközi Jog, Complex, Budapest, 2008, 907-944, 1005-1040.
- Sulyok Gábor: Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa – Összetétel, szavazás, reform, Complex, Budapest, 2009.
- Kajtár Gábor: A nem állami szereplőkkel szembeni önvédelem a nemzetközi jogban, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.

Képek forrása: Google, Wikimedia Commons
Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.
Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE